

Deze memo betreft het thema 'droogte'

In zeer droge periodes kan er een tekort aan water van voldoende kwaliteit ontstaan. Rijnland zorgt daarom voor een stabiele aanvoer van zoet water.

VV-beeldnota

Registratienummer:
19.067580

De verenigde vergadering vormt een beeld van de voortgang binnen het Deltaprogramma Zoetwater. Dit met het oog op de samenhangende besluiten over de 2de fase die in 2021 genomen zullen worden bij de partners van het deltaprogramma (rijk, waterschappen, provincies en sectoren).

Context

In 2021 wordt een nieuw besluit genomen voor het Deltaprogramma Zoetwater. Het Deltaprogramma Zoetwater werkt met een zesjarige cyclus. In 2015 hebben het rijk en de decentrale overheden een besluit genomen over de eerste fase van het Deltaprogramma. Op dit moment wordt gewerkt aan de uitvoering van maatregelen uit deze eerste fase. Daarnaast is begonnen met de planvorming voor de tweede fase van het Deltaprogramma Zoetwater waarover dus in 2021 een besluit wordt genomen (zie figuur 1 in de bijlage).

Binnen het Deltaprogramma Zoetwater wordt voor de planvorming een aanpak van grof naar fijn aangehouden. Na een actualisatie van de knelpunten, zijn mogelijke maatregelen in beeld gebracht. Na een trechtering naar kansrijke maatregelen volgt een pakket met voorkeursmaatregelen die de basis zijn voor het besluit. In het najaar van 2019 worden de kansrijke maatregelen in het Bestuurlijk Platform Zoetwater (BPZ) besproken. Daarbij presenteren de zeven zoetwaterregio's een voorstel met doelen, maatregelen en eerste beeld over financiering dat als basis zal fungeren voor een gezamenlijk plan.

Aanpak

In deze beeldnota krijgt u achtergrondinformatie over het Deltaprogramma Zoetwater. Daarbij wordt ingegaan op de volgende aspecten:

- Aanleiding, historie en aanpak van het Deltaprogramma Zoetwater
- Knelpunten zoetwatervoorziening
- Deltabeslissing en Deltaplan 2015
- Actualisatie knelpuntenanalyse en kansrijke maatregelen tweede fase
- Vervolgproces en betrokkenheid VV

Aanleiding, historie en aanpak van het Deltaprogramma Zoetwater

De commissie Veerman heeft het belang van het zoetwatervraagstuk bij klimaatontwikkeling op de lange termijn geagendeerd (2008). Hieruit is in 2010 de opdracht voor het deltaprogramma Zoetwater (DPZW) ontstaan. Binnen dit deelprogramma staat het ontwikkelen van strategieën voor een **duurzame zoetwatervoorziening in Nederland voor de lange termijn** (2050 en verder) centraal. Een duurzame zoetwatervoorziening is een gedeelde verantwoordelijkheid en vraagt

samenhangende inspanningen in het hoofdwatersysteem, het regionale watersysteem en bij de gebruikers.

In het DPZW worden zeven zoetwaterregio's onderscheiden. Rijnland valt onder de zoetwaterregio West-Nederland, dat naast Rijnland de beheergebieden van Amstel, Gooi en Vecht, de Stichtse Rijnlanden, Schieland en de Krimpenerwaard, Delfland en Hollandse Delta omvat. Binnen de zoetwaterregio zijn ook de provincies, Rijkswaterstaat en de gebruikers van zoetwater vertegenwoordigd.

Binnen het Deltaprogramma worden drie generieke thema's onderscheiden: Waterveiligheid, Zoetwater en Ruimtelijke Adaptatie. Het Deltaprogramma Zoetwater heeft een duidelijke **samenhang** met Ruimtelijke Adaptatie. Vanuit DPZW wordt daarnaast ook verbinding gezocht met bijvoorbeeld de Delta-aanpak Waterkwaliteit en het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. In de regio's wordt ook gezocht naar synergie van de droogte en zoetwater maatregelen met bijvoorbeeld landbouwtransitie, verstedelijking, biodiversiteit of circulariteit.

De **besluitvorming** binnen het Deltaprogramma vindt plaats in het kabinet en bij de decentrale overheden, voorbereid door de Stuurgroep Deltaprogramma en afgestemd in het Nationaal Bestuurlijk Overleg en in de Stuurgroep Water. De uitvoeringsmaatregelen landen in een Deltaplan Zoetwater. Daarin is de programmering opgenomen van zowel de Deltafonds gelden van rijk (ca € 150 miljoen voor 6 jaar) als bijdragen vanuit de regio's en sectoren. De afstemming verloopt via het Bestuurlijk Platform Zoetwater (BPZ) met uit iedere regio één bestuurlijke vertegenwoordiger en met de bestuurlijke vertegenwoordigers voor zoet water van het IPO en de Unie van Waterschappen. De inbreng vanuit onze regio verloopt via de zoetwaterregio West-Nederland.

Het Deltaprogramma volgt het concept van **adaptief deltamanagement**: gefaseerde besluitvorming die expliciet en transparant rekening houdt met onzekere ontwikkelingen op de lange termijn. Adaptief deltamanagement stimuleert een integrale aanpak van opgaven en verkleint het risico dat te veel of te weinig wordt geïnvesteerd in de toekomstige zoetwatervoorziening. Daarnaast kan adaptief deltamanagement eraan bijdragen dat het nemen van besluiten in de toekomst gebaseerd wordt op de beschikbare kennis die dan aanwezig is.

Knelpunten zoetwatervoorziening

In de knelpunten ten aanzien van de zoetwatervoorziening is in Nederland grofweg een tweedeling zichtbaar: in de kustgebieden is er risico op verzilting van inlaatpunten waardoor de zoetwatervoorziening onder druk komt te staan. Op de vrij afwaterende hoog gelegen zandgronden in het oosten en zuiden van het land is überhaupt geen wateraanvoer mogelijk. Droogte leidt in beide gevallen tot **risico's** op schade voor landbouw, natuur, scheepvaart en industrie, maar bijvoorbeeld ook tot versnelde bodemdaling in veenweidegebieden, schade aan keringen en mogelijk drinkwatertekorten.

In droge perioden laat Rijnland zoetwater in uit de Hollandse IJssel bij Gouda. Het overgrote deel van dit water is nodig voor peilbeheer. In mindere mate is zoetwater nodig voor doorspoeling van het watersysteem en beregening. Doorspoeling is nodig omdat brak water opkomt in droogmakerijen wat een bedreiging vormt voor de hoogwaardige natuurgebieden zoals de Nieuwkoopse Plassen en de greenports. Bij lage rivierafvoeren kan het inlaatpunt bij Gouda **verzilt**. In die situaties kan zoetwater via de Klimaatbestendige Water Aanvoer (KWA) naar Rijnland worden aangevoerd. De capaciteit van de KWA wordt voor 2023 met Deltafonds financiering vergroot maar blijft in extreme omstandigheden ontoereikend om in de totale watervraag van Rijnland en de buurwaterschappen te voorzien (zie onder).

Als gevolg van **klimaatverandering** zal het warmer worden en er zullen langere aaneengesloten perioden van droogte zijn. Hierdoor neemt de watervraag toe en de beschikbaarheid van zoetwater dat via de rivieren aangevoerd wordt, zal afnemen.

Ook inzichten in (versnelde) zeespiegelstijging en de extra watervraag voor remmen bodemdaling en hittestress worden in het Deltaprogramma meegenomen. Daarnaast wordt binnen het Deltaprogramma ook rekening gehouden met socio-economische veranderingen, zoals een verandering van de drinkwatervraag en van de watervraag voor landbouw en industrie.

Zomer 2018 heeft de capaciteit bewezen om slim en gezamenlijk tot oplossingen te komen

De droogte van 2018 met langdurige lage Rijnafvoer en verzilting op onverwachte locaties heeft de kwetsbaarheid van de wateraanvoer West-Nederland aangetoond maar ook de creativiteit en samenwerking om daar oplossingen voor te vinden. Via bestuurlijke lef tot onconventionele oplossingen en regio overstijgende afstemming is een situatie die viel buiten het oplossingsvermogen uit de formele waterakkoorden (zoals voor de KWA) succesvol doorstaan. Ook na 2021 zal de slimme waterverdeling met gebiedsoverstijgende afwegingen een belangrijke basis geven.

Deltabeslissing 2015

De Deltabeslissing bestaat uit een aantal onderdelen. In het **Deltaplan Zoetwater** zijn de maatregelen beschreven die in het hoofdwatersysteem, in de regionale watersystemen en bij de gebruikers genomen worden (in de periode 2015-2021), inclusief afspraken over de financiering en uitvoering van deze maatregelen. Eén van de belangrijke maatregelen voor Rijnland die in het Deltaplan zijn opgenomen is de vergroting van de capaciteit van de KWA van circa 7 m³/s naar circa 15 m³/s. Hierdoor nemen risico's op watertekorten in belangrijke mate af. Daarnaast zet Rijnland in op het zuinig en efficiënt omgaan met zoetwater door bijvoorbeeld, waar mogelijk, peilverhoging in en slimmer doorspoelen van verziltingsgevoelige polders en instellen van flexibele waterpeilen. Dit wordt opgepakt als onderdeel van de watersysteemmaatregelen met eigen financiering. Ook ondernemers nemen eigen maatregelen zoals het creëren van buffers, gewaskeuze of optimaliseren van de circulatie.

Binnen het DPZW is ook een nieuw instrument ontwikkeld: Waterbeschikbaarheid.

Waterbeschikbaarheid is het inzicht in de beschikbaarheid van zoet water onder normale en droge omstandigheden - nu en in de toekomst - én de inzet die daarvoor door de overheid wordt geleverd. De gebruikers van zoet water (landbouw, industrie, drinkwaterbedrijven, etc.) weten hierdoor wat ze van de overheid kunnen verwachten en waar hun eigen verantwoordelijk ligt. Dat inzicht helpt om investeringsbeslissingen te kunnen nemen en biedt dus een handelingsperspectief maar kan ook randvoorwaarden geven voor ruimtelijke inrichting. Rijnland werkt Waterbeschikbaarheid uit via integrale gebiedsprocessen maar zoekt ook integratie met de stresstesten die met gemeenten worden doorlopen. Vooruitlopend hierop is in een aantal urgente gebieden het proces van Waterbeschikbaarheid al eerder opgepakt (bijvoorbeeld Boskoop, Haarlemmermeerpolder, Polder de Noordplas en de natuurterreinen).

Slim Watermanagement gaat over het optimaal benutten van de mogelijkheden van het gehele watersysteem. Bij Slim Watermanagement werken waterschappen en Rijkswaterstaat intensief samen aan het verbeteren van het operationeel waterbeheer. Het doel is om wateroverlast en -tekort zo lang mogelijk uit te stellen en zo mogelijk te voorkomen. Waterbeheerders 'sturen' gezamenlijk het water daarheen waar het de minste overlast veroorzaakt of het hardst nodig is. Beheergrenzen vormen daarbij geen belemmering. Slim Watermanagement dat gefinancierd wordt uit Deltafonds, heeft de afgelopen jaren voor een betere relatie tussen de waterbeheerders gezorgd en meer inzicht in elkaars watersystemen en afwegingen die daarin gemaakt worden, opgeleverd. Daarnaast heeft Slim Watermanagement concrete hulpmiddelen opgeleverd zoals informatieschermen waarin real-time gegevens gedeeld worden, gezamenlijke redeneerlijnen voor droogte en wateroverlast en serious games waarin afwegingen gesimuleerd kunnen worden. Bij het bestrijden van zowel de wateroverlast in 2016 als de droogte in 2018 heeft de samenwerking al tot concrete resultaten geleid om de gevolgen te beperken.

Actualisatie knelpuntenanalyse en kansrijke maatregelen tweede fase

Voor de planvorming van de tweede fase van het Deltaprogramma, waarover in 2021 zal worden besloten, heeft de afgelopen jaren een **actualisatie van de knelpuntenanalyse** plaatsgevonden, zowel nationaal als in de regio's. Hierin zijn nieuwe inzichten in klimaatverandering en socio-economische ontwikkelingen meegenomen. Daarnaast wordt ook rekening gehouden met ontwikkelingen als verdieping van de Nieuwe Waterweg en nieuwe zeesluizen bij IJmuiden. Ook nieuwe opgaven zoals het remmen van bodemdaling in veenweidegebieden, de landbouwtransitie, het aanpakken van funderingsproblematiek in stedelijke gebieden en het beperken van hittestress worden hierin meegenomen. Het voldoen aan de watervraag wordt hiermee steeds meer complex.

Na de update van de knelpuntenanalyse is gekeken naar *mogelijke maatregelen*, aanvullend op de maatregelen uit de eerste fase. Voor West-Nederland heeft dat geleid in een overzicht van circa 100 maatregelen. Deze maatregelen zijn geclusterd en beoordeeld op effectiviteit en haalbaarheid (zie figuur 2 in de bijlage).

Als *kansrijke* maatregelen ziet de regio West-Nederland het doorgaan met inzetten op meer **regionale robuustheid en doelmatig watergebruik**. Daarbij zien we dat alleen deze maatregelen het zoetwatertekort in het regionale oppervlaktewatersysteem niet oplossen. En dus wordt ook gekeken naar een verdere **optimalisatie van de aanvoer van zoetwater** via alternatieve routes. Samen met collega waterbeheerders onderzoekt Rijnland de mogelijkheden voor een verdere vergroting van de KWA, maar bijvoorbeeld ook de doorvoer van zoetwater door de Krimpenerwaard naar de Hollandse IJssel. Wanneer deze onvoldoende doelmatig blijken, is het bijmengen met brakker inlaatwater vanuit de Hollandse IJssel ook een optie die nader onderzocht wordt.

Klimaatbestendig hoofdwatersysteem

Mede op basis van de ervaringen van 2018 is recent het idee van een klimaatbestendig hoofdwatersysteem op nationaal niveau nader uitgewerkt. De strategie hiervan richt zich op het inzetbaar maken van een robuust en flexibel netwerk van zoetwaterbuffers waaruit vrijwel geheel wateraanvoerend Nederland van zoetwater kan worden voorzien, ook tijdens (extreme) droogte en bij (versnelde) klimaatverandering. De bovenloop van de Hollandse IJssel is in dit idee een zoetwaterbuffer, maar bijvoorbeeld ook de bovenloop van de Lek en het IJsselmeer.

Een klimaatbestendig hoofdwatersysteem zorgt voor een hoge zoetwaterefficiëntie, waarmee water wordt 'vrijgespeeld' dat kan worden ingezet voor de verbetering van zoetwaterfuncties en/of andere doeleinden, zoals bijvoorbeeld verder kieren van de Haringvlietsluizen, of tegengaan van bodemdaling in veenweidegebieden. Binnen een klimaatbestendig hoofdwatersysteem zijn geen grootschalige infrastructurele ingrepen voorzien.

Binnen Rijnland kijken we waar peilafwegingen ruimte bieden voor meer flexibiliteit. Daarnaast is Rijnland betrokken bij onderzoek en pilots om brakke kwel te benutten als drinkwaterbron en om de interne zoutvracht te reduceren. Waterbeschikbaarheid blijft het voornaamste proces om met gebruikers tot optimalisatie te komen zoals doelmatiger doorspoelen, omgaan met brak water, meer zelfvoorziening en betere doorwerking van de beperkingen van het watersysteem in de ruimtelijke inrichting. Daarbij zal telkens meer de verbinding worden gezocht met andere maatschappelijke opgaven zoals remmen bodemdaling en vergroenen van de stad en de adaptatie van functies. Ook gebruikers zoals industrie en landbouw (bijvoorbeeld via DAW of waterparken) zetten zich in voor waterbesparing en samen met natuur identificeren we kansen voor klimaatbuffers.

Communicatie over zoetwater en betrekken omgeving

Naar aanleiding van de droogte van 2018 hebben de communicatieadviseurs van de diverse Rijksdepartementen, het Deltaprogramma en koepels gezamenlijk afspraken gemaakt over de communicatie zowel in de warme als koude fase inclusief kernboodschappen. Daarbij is ook aangegeven dat er ruimte is voor een regionale boodschap die niet moet schuren met de nationale communicatieboodschap. Doel van de campagnes en media-uitingen is om in tijden van droogte zoveel mogelijk waterbewustzijn te creëren. De droogte wordt ook benut om de urgentie te laten zien.

Met waterbeschikbaarheid gaat Rijnland het gesprek met de omgeving aan over zoetwaterbewustzijn, zuinig watergebruik en mogelijke optimalisaties. Daarvoor worden de integrale gebiedsprocessen (watergebiedsplannen) gebruikt. Vooruitlopend hierop wordt in een aantal gebieden de dialoog over waterbeschikbaarheid in een aantal urgente gebieden eerder opgepakt. Eind 2019 verschijnt ook een flyer over waterbeschikbaarheid in Rijnland. Deze flyer geeft basisinformatie over de beschikbaarheid van zoetwater, maar kan ook een start zijn voor een verdere dialoog. Het bespreken van de gevolgen van droogte wordt ook geïntegreerd met de stresstesten die Rijnland samen met gemeenten doorloopt.

Zowel waterbeschikbaarheid als de stresstesten zijn erop gericht om in de 'koude fase' kwetsbaarheden in beeld te brengen en de risicodialoog met de omgeving aan te gaan. In de 'warme fase' (tijdens droge omstandigheden) is de zomermonitor van Rijnland een belangrijke bron van informatie voor de omgeving. Tijdens droogte houdt Rijnland ook intensief contact met de verschillende sectoren, onder ander via de zogenaamde *denktanks*.

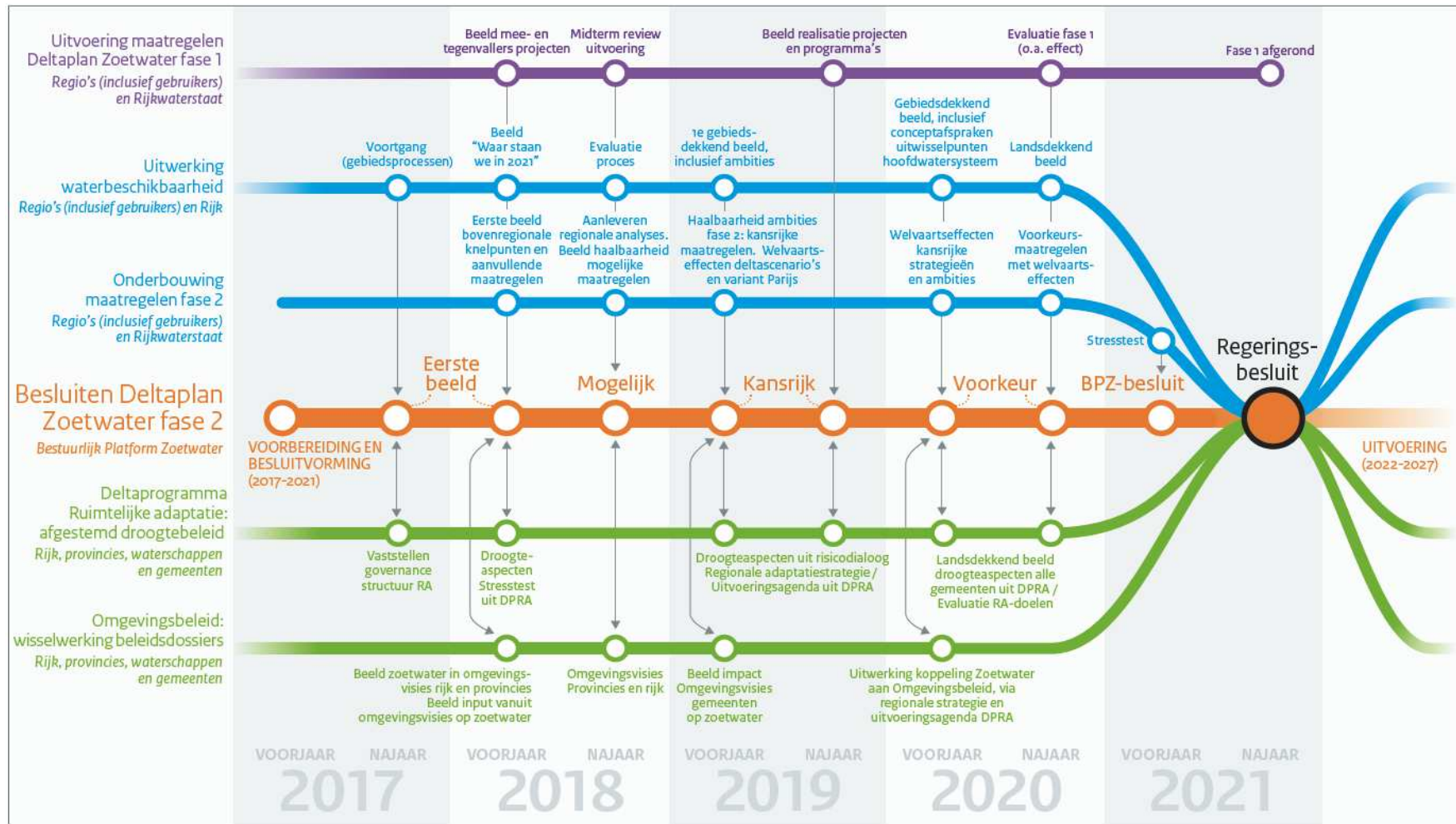
Vervolgproces en betrokkenheid VV

In het najaar 2019 wordt in het BPZ stil gestaan bij de kansrijke maatregelen. Vervolgens wordt in het voorjaar van 2020 een slag gemaakt van kansrijke naar voorkeurs maatregelen. De doelen en maatregelen zullen vervolgens verder worden doorgerekend waarbij ook het rendement en de kosten in beeld komen. In een bestuurlijk proces moet hier een kloppende verdeling van worden gemaakt voor zowel de deltafondsen bijdrage als de regionale inzet.

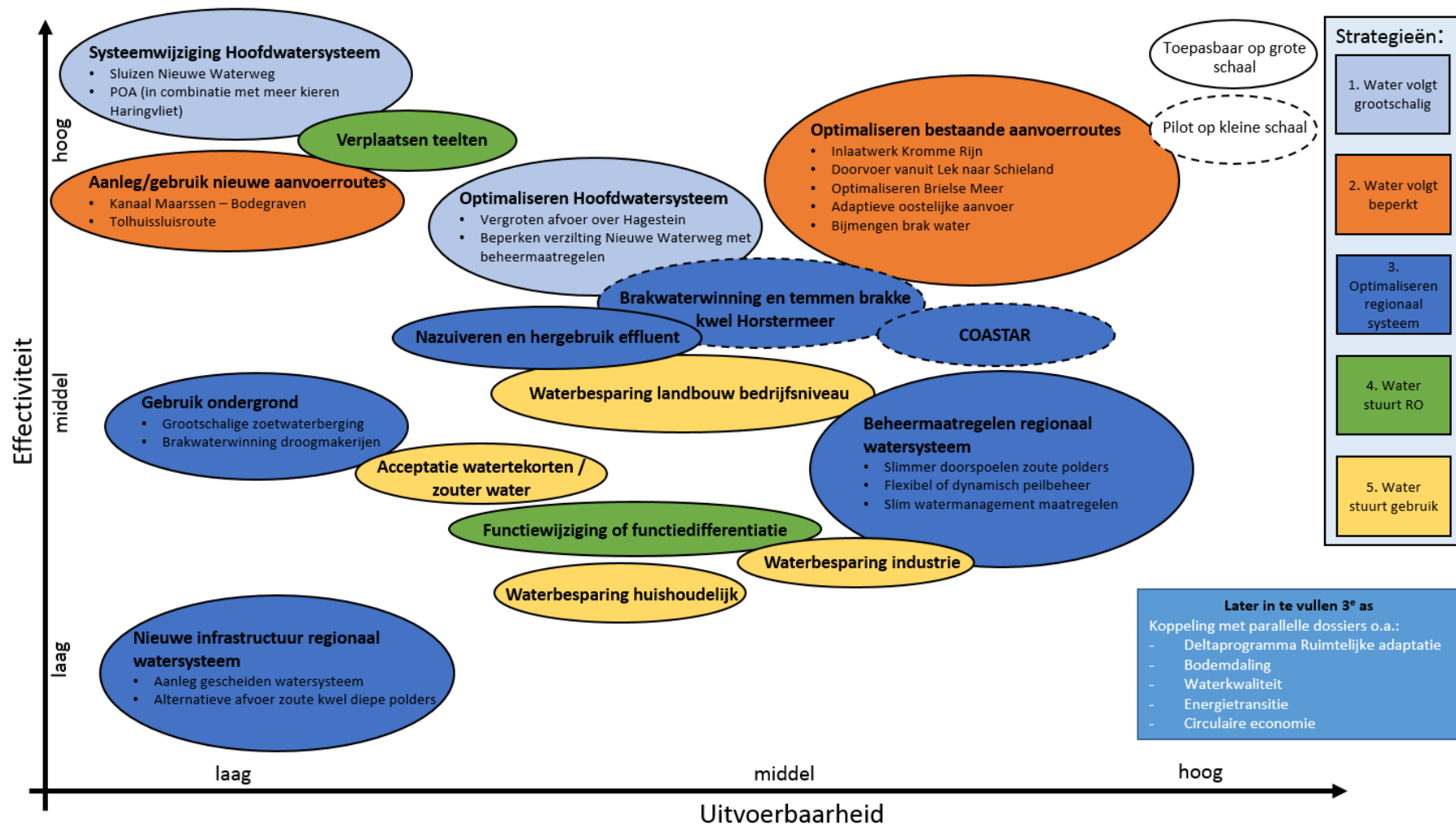
In de loop van 2020 zal de inzet en bijdrage vanuit Rijnland aan de VV worden voorgelegd.

BIJLAGEN

Figuur 1 Aanpak Deltaprogramma Zoetwater richting regeringsbesluit in 2021

Figuur 2 Beoordeling mogelijke maatregelen op basis van uitvoerbaarheid en effectiviteit